

вано доцільність та рівень ефективності цього виду індивідуальних завдань, конкретні проблеми його впровадження у навчальний процес.

Аннотация. В статье рассмотрены пути совершенствования форм и средств индивидуальной работы студентов на примере представленной автором модели Комплексного практического индивидуального задания с дисциплины "История государства и права зарубежных стран". На основе собственного опыта преподавателя проанализированы необходимость и уровень эффективности этого вида индивидуальных заданий, конкретные проблемы его реализации в учебном процессе.

Summary. In the article the ways of perfection forms and facilities of individual student's work on the example of model Complex practical individual task offered by an author from discipline "History of state and law of foreign countries" are considered. On the basis of own teacher's experience expediency and level of efficiency this type of individual tasks, concrete problems its introduction in an educational process are analysed.

Ключові слова: індивідуальна робота студентів, форми індивідуальної роботи студентів, засоби індивідуальної роботи студентів, індивідуальні завдання, комплексне практичне індивідуальне завдання, історія держави і права зарубіжних країн.

Ключевые слова: индивидуальная работа студентов, формы индивидуальной работы студентов, средства индивидуальной работы студентов, индивидуальные задания, комплексное практическое индивидуальное задание, история государства и права зарубежных стран.

Key words: student's individual work, the forms of student's individual work, the facilities of student's individual work, individual tasks, the complex practical individual task, history of state and law of foreign countries.

Як відомо, в сучасній вищій освіті, зокрема при підготовці правників, відбувається еволюція, суть якої полягає у зміні парадигми формування змісту освіти – перехід від знаннєво-орієнтованого підходу до діяльнісного особистісно-орієнтованого [1; 2]. Сучасний стан інформаційного забезпечення сучасної освіти звів до консультативно-оглядового означення проблеми й аналізу можливих напрямків її вирішення. Вирішення ж проблеми – за студентом. Усі світові та пропонувані останнім часом національні стандарти в основу навчання ставлять самостійну, творчу роботу того, хто навчається. На цьому принципі базуються і новітні, включно інформаційні, технології навчання. Як показують різного роду моніторинги, часто причиною неуспішності студента в сучасних умовах соціально-економічного, політичного, психологічного і побутового перевантаження є його не вміння організувати свою навчальну діяльність поруч із соціальною та побутовою зайнятістю. Тому завданням нинішнього дня для педагога є допомога студентів в організації навчальної та інших видів діяльності, чітке розмежування тих видів навчальних робіт, які виконуються в аудиторії і в позааудиторний час.

В навчальних планах спеціальностей все чіткіше реалізується тенденція до скорочення аудиторних годин та збільшення кількості годин, що відводяться на самостійну роботу студента. За нормативними вимогами Міністерства і науки

Грубішко А. В.

к. і. н., доцент кафедри теорії та історії
держави і права Тернопільського
національного економічного
університету

ФОРМИ І ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН"

THE FORMS AND FACILITIES OF INDIVIDUAL STUDENT'S WORK AT STUDY OF EDUCATIONAL DISCIPLINE "HISTORY OF STATE AND LAW OF FOREIGN COUNTRIES"

Анотація. У статті розглянуто шляхи вдосконалення форм і засобів індивідуальної роботи студентів на прикладі запропонованої автором моделі Комплексного практичного індивідуального завдання з дисципліни "Історія держави і права зарубіжних країн". На основі власного досвіду викладача проаналізо-

України на самостійну роботу повинно відводитися 50-60% навчального часу [3]. Традиційно вважається, що студент в цей час повинен самостійно опрацювати конспекти лекцій, літературу до тем, що виносяться на практичні і семінарські заняття, самостійно складати конспекти з тем, які виносяться на самостійне вивчення, виконувати реферати тощо. Останнім часом форми такої роботи урізноманітнилися пошуком інформації в системі Інтернет, виконанням найпростіших завдань на комп'ютерній техніці. Однак, в усіх випадках ми маємо справу з виключно інформаційно-пошуковими формами роботи, суть яких зводиться до суто технічної роботи, а факт існування звіту визнається як фактор успішного засвоєння опрацьованого матеріалу. Такі завдання не вимагають навіть глибокої систематизації, не говорячи про творче осмислення, конструювання чи моделювання. Дані форми роботи практично не оцінюються, бо передбачається врахування їх результатів в оцінці знань, здобутих студентом під час їх виконання. Проте, відомо, що ефективність такого роду самостійної роботи є надто низькою і ретельно виконує її лише частина, як правило, встигаючих студентів.

Творча (свристична), наближена до наукового осмислення і узагальнення робота можлива лише як результат організації самостійного навчання з обов'язковою присутністю в ній цілепокладання та його досягнення за допомогою ефективних технологічних схем самоосвіти [4, 91]. Крім того, така робота повинна бути індивідуалізованою з урахуванням рівня творчих можливостей студента, його навчальних здобутків, інтересів, навчальної активності тощо.

Фундаментальне значення у підготовці сучасного фахівця-правника має система знань історико-правового спрямування, складові якої забезпечують наукове підґрунтя, методологічну базу та фаховий інструментарій для вивчення галузевих і міжгалузевих напрямів юриспруденції. Як нами зазначалося раніше, мета історико-правової освіти – пізнання закономірностей еволюції держави і права країн світу, досвіду практичного застосування державно-правових інструментів та юридичних технологій, сформованих у минулому та історично обумовлених об'єктивними суспільними процесами, їх використання в сучасних державно-правових системах [2, 124]. Ефективна реалізація цієї мети здійснюється виключно в межах мотиваційно-ціннісної моделі діяльності студента, яка спрямована на задоволення як його власних потреб, так і на досягнення суспільно значимого результату.

Винятково важливу роль в цій моделі займає самостійна робота, яка є не тільки основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від аудиторних навчальних занять без прямої участі викладача, а й спонукає його до свристично-пошукових способів діяльності з опанування як загальнотеоретичних знань, так і прикладних компетенцій [2; 5].

В практиці викладання навчальної дисципліни "Історія держави і права зарубіжних країн" застосовуються такі форми індивідуальної роботи:

— консультація – проводиться з метою отримання студентом відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання, для пояснення певних теоретичних положень або аспектів їх практичного застосування. У процесі консультацій (особливо поточного консультування) використовується діагностичне тестування знань студентів (усне і письмове) для виявлення ступеня засвоєння окре-

мих теоретичних положень, теорій, закономірностей, рівня сформованості практичних умінь і навичок, перевірки ефективності прийомів і методів навчання, що використовуються під час аудиторних занять;

— індивідуальні завдання – використовуються з метою поглиблення, узагальнення та закріплення знань, а також застосування цих знань на практиці.

Відповідною до інноваційних технологій навчання різновидом індивідуальних завдань є Комплексне практичне індивідуальне завдання (КПІЗ) – вид позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально-дослідницького чи проектно-конструкторського характеру, запроваджений у 2011 р. в навчальний процес у Тернопільському національному економічному університеті, що використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу.

Метою виконання КПІЗ є оволодіння студентами навиками дослідження основних проблем та джерел розвитку державності і права країн світу, що вивчаються в курсі історії держави і права зарубіжних країн.

КПІЗ виконується самостійно кожним студентом у вигляді дослідження окремих практичних проблем розвитку державно-правових систем країн і регіонів світу на основі самостійного аналізу текстів відповідних пам'яток права, діючих нормативно-правових актів, наукової літератури. КПІЗ охоплює всі теми дисципліни.

До структури КПІЗ входять три завдання.

Завдання 1 передбачає самостійний аналіз та оцінку студентом наведеного твердження, ситуації чи проблемного питання. Студент повинен викласти у письмовій формі (у формі твору) власні міркування із зазначеної проблеми. Наприклад: "Проаналізувавши Велику хартію вольностей, виділіть обіцянки короля, що стосуються окремих верств населення (по кожній верстві окремо) та всього населення Англії в цілому. Чи можна вважати цей документ своєрідною англійською конституцією? Відповідь обґрунтуйте"; "Як змінилося тлумачення поняття злочину від середньовіччя до сучасності? Відповідь підтвердьте цитатами з правових документів" тощо.

Завдання 2 передбачає самостійний аналіз студентом тексту нормативного акта або його конкретної частини (окремих статей чи розділів). На основі проведеного аналізу студент повинен вибрати з тексту акта конкретний випадок реалізації правовідносин та придумати на його основі ситуаційну задачу (казус). В кінці студент повинен подати спосіб юридичного вирішення ситуації з посиланням на конкретну статтю нормативного акта. Наприклад, якщо у завданні варіант зазначено "Цивільний кодекс 1804 р. (порядок спадкування)", студент повинен відшукати відповідну групу статей цієї пам'ятки права, обрати для себе передбачений в них приклад правовідносин та описати їх як імовірну життєву ситуацію. Приклад: "По смерті торговця Жана залишилася дружина. Подружжя не мало дітей. Хто має право першості спадкування майна, залишеного покійним Жаном?"

Завдання 3 передбачає пошук студентом спеціальної літератури до теми. Пошук джерел можна здійснювати у бібліотеках та читальних залах, книгарнях, у мережі Інтернет. Обсяг підібраних джерел по кожній темі – не менше 20 позицій. До переліку повинна входити лише література, видана від 2001 року до

сьогодення. Можна підбирати літературу українською, російською, а також англійською, французькою та німецькою мовами (за умови їх володіння студентом). До переліку джерел можуть входити: наукові монографії з проблеми; наукова періодика (статті в наукових журналах і збірниках); публікації документів з проблеми; коментарі до законодавчих актів; публікації у періодичній пресі; мемуарна та науково-публіцистична література.

Технологія виконання КПІЗ:

— студент обирає один варіант завдання до кожного залікового модуля із запропонованого списку відповідно до свого порядкового номера у списку студентів групи. Самовільна зміна номера варіанту і виду завдання чи їх невірне зазначення у робочому зошиті має наслідком незарахування відповідного залікового модуля і недопуск до екзамену;

— студент виконує КПІЗ протягом семестру;

— студент зобов'язаний надавати викладачеві звіти про виконання завдань КПІЗ згідно визначеного графіку, вчасно здати остаточно оформлений робочий зошит КПІЗ з усіма виконаними завданнями і захистом результатів їх виконання;

— до структури робочого зошита, який студент здає викладачеві для оцінювання, входять титульна сторінка і виконані завдання [5].

Оцінювання КПІЗ. Підсумкова оцінка за виконання КПІЗ виставляється викладачем за підсумками оцінювання виконання окремих завдань відповідно до графіку задач залікових модулів з дисципліни. Напередодні задач кожного із залікових модулів студент зобов'язаний представити викладачу результати виконання відповідного завдання КПІЗ для проміжного оцінювання. Підсумкова оцінка за виконання КПІЗ виставляється викладачем з урахуванням рівня успішності виконання студентом окремих завдань КПІЗ. Позитивна оцінка за виконання КПІЗ (від 60 до 100 балів) може бути виставлена лише у випадку, якщо його результати відображають самостійне виконання студентом відповідних завдань та за умови належного оформлення робочого зошита. За умови невиконання зазначених правил завдання повертається студенту для обов'язкового доопрацювання.

Успішне виконання КПІЗ реалізується за умови забезпечення самостійної роботи студента відповідними засобами його діяльності:

— навчальним посібником [6], що побудований за регіонально-цивілізаційним (розгляд основних тенденцій розвитку держав і права країн за регіональною і цивілізаційною належністю), історико-хронологічним (виклад матеріалу у хронологічній послідовності), проблемно-правовим та порівняльно-правовим підходами; наведено найбільш яскраві приклади (типи) державно-правових систем ключових регіонів світу, що історично визначали і нині визначають основні тенденції розвитку держави і права або мали безпосередній вплив на формування державності і права України у різні періоди її історії (Росія, країни Центрально-Східної Європи). Структура матеріалу посібника передбачає його поділ на теми, що складаються з таких частин: 1) теоретичні питання (виклад змісту основних питань, що виносяться на обговорення із використанням схем і таблиць для кращого засвоєння матеріалу); 2) словник термінів і понять (додаткова інформація для кращого засвоєння студентами матеріалу),

розміщених впродовж тексту і виділених курсивним шрифтом; 3) практичні завдання: питання для самоконтролю (мають на меті перевірити глибину засвоєння та узагальнити опрацьований матеріал, містять проблемні завдання); “доповніть речення”; творчі завдання (заповнення і складання логічних схем і таблиць); “розв'яжіть задачі” (вирішення правових казусів-фабул на основі опрацювання тексту пам'ятки права, розміщеної наприкінці теми); “дайте відповідь на тестові завдання”; 4) література до кожної теми (спрямована на додаткове опрацювання теоретичних питань, включає монографії, підручники і посібники, матеріали наукової періодики, довідкову літературу і хрестоматії); 5) першоджерела (витяги з текстів пам'яток права і чинних нормативних актів). Таке структурування і наповнення тем посібника, різноманіття дидактичних завдань репродуктивного та конструктивно-творчого характеру дають змогу ефективно засвоїти великий за обсягом і насичений матеріал, отримувати системні знання і навички їх практичного застосування;

♦ — методичними рекомендаціями [5], що містять: робочу програму дисципліни; розгорнутий виклад основних питань лекційного курсу; питання для обговорення, методичні завдання та літературу для підготовки до семінарських занять; тестові завдання; методичні вказівки і тематику самостійної роботи студентів (СРС); тематику та методичні поради для виконання Комплексного практичного індивідуального завдання (КПІЗ); методичні поради для виконання комплексної контрольної роботи (ККР); питання для підготовки до екзамену; термінологічний словник;

— комплексом тестових завдань і задач для самоконтролю;

— інтерактивним навчально-методичним комплексом, який містить мультимедійні презентації до кожної теми, підбірку класичної та найновішої навчальної і наукової літератури, рекомендовані Інтернет-джерела тощо.

У підсумку зазначимо, що КПІЗ:

- 1) є ефективним навчальним діяльнісним модулем, який виконується самостійно і оцінюється як частка навчального курсу з урахуванням в загальній оцінці за курс. Це надає вагомості даній роботі і робить її зміст вартісним;
- 2) визначає зміст, технологію самостійної роботи студента, структурує її;
- 3) виключає списування, дублювання видів робіт та сприяє індивідуальній відповідальності студента за виконану роботу;
- 4) містить елементи пошукової, часто науково-дослідної діяльності і є чинником залучення студента до науково-дослідницької роботи, яка може бути покладена в основу виконання курсової, дипломної, магістерської роботи тощо.

Однак, практика використання КПІЗ засвідчила існування ряду проблем:

- 1) стандартизація форм і технологій виконання КПІЗ з різних навчальних дисциплін;
- 2) недостатнє інформаційне насичення і забезпечення, особливо новітньою науковою та методичною інформацією;
- 3) недостатньо чітко визначено вагу КПІЗ у підсумковій оцінці за курс;
- 4) несистематичність роботи студента над виконанням завдань КПІЗ протягом семестру;
- 5) час на перевірку завдань КПІЗ не передбачено в академічному навантаженні викладача.

Зростання навчально-методичної ваги самостійної роботи студента вимагає активізації роботи з подальшого пошуку ефективних форм організації індивідуального навчання студента та його оцінки.

Література:

1. Вища освіта України і Болонський процес / Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шни-карук В.Д., Грубінко В.В., Бабін І.І.; [за ред. В.Г. Кременя]. – Тернопіль: Вид-во “На-вчальна книга – Богдан”, 2004. – 382 с.
2. Грубінко А. Формування історико-правових компетенцій у майбутнього прав-ника / А. Грубінко // Юридичний журнал. – 2009. – № 11. – С. 123-127.
3. Додаток 1 до наказу Міністерства освіти і науки № 285 від 31.07.1998 р. “Комплекс нор-мативних документів для розробки системи стандартів вищої освіти”.
4. Грубінко В.В., Грубінко А.В. Стратегія модернізації організації та змісту вищої освіти в контексті реалізації Болонських принципів / В.В. Грубінко, А.В. Грубінко // Вища освіта України – Додаток 3, том III (10) – 2008 р. – Тематичний випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – К : Гнозис, 2008. – С. 91-101.
5. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн (навчально-методичні матеріали для студентів напряму підготовки 6.030401 “Правознавство”) / Грубінко А.В. – Тернопіль: Вид. відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – 108 с.
6. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник / Грубінко А.В. – Тернопіль: Вид. відділ ТНПУ, 2010. – 392 с.